Дәріс 5. ЭКСКУРСИЯЛЫҚ ІС ДЕРЕКТЕРІ, ОНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ БЕРІЛУ АКТІСІ

Дәріскер: т.ғ.к., доцент Қ.Б. Баудиярова

МАҚСАТЫ

- Деректерді таныстыру барысында оның берілу актісін, негізгі бағыттары мен ерекшеліктерін анықтау.
- Экскурсия кезіндегі көрсетілімнің мәнін, түрлерін және құрылымын меңгеру.
- Экскурсия жүргізушінің нұсқаулары арқылы ақпаратты тиімді жеткізу жолдарын түсіну.
- Көрнекілік құралдары мен көрсетілім арасындағы байланысты талдау және қолдану дағдыларын қалыптастыру.

ЖОСПАР

1. Экскурсия жүргізушінің нұсқаулары
2. Экскурсия кезіндегі көрсетілім түрлері
3. Көрсетілім мен көрнекілік құралдары арасындағы байланыс

Көрсетілім белгілі бір жәдігерлер жиынтығын немесе экскурсиялық нысанды таныстыру үдерісі және заттың мәнін ашуға бағытталған қызметтүрі болып табылады. Ол экскурсиялық істе музейде, архитектуралық нысандар жанында, табиғат аясында жүзеге асады.

Нысанның көрсетілімі сол нысанның жанында жүзеге асар болса, онда экскурсия жүргізуші оның құрылысына, тарихына, жекелеген бөлшектеріне қатысты мол ақпараттар легін айтып өтуі тиіс. Және де жекелеген бөлшектерге (фасад, күмбез, есік, жақтау, дәліз, текпішек, жазулар мен ою-өрнектер, т.б.) тоқталып, олардың сол ансамбльдегі рөлі мен маңызын бөліп көрсетіп кеткені абзал.

Нысанды көрсету – экскурсия жүргізуші мен экскурсанттар арасындағы мақсатты түрдегі қызметтер жүйесі болып табылады. Оны білікті маман жүргізуі тиіс. Себебі нысандарды талдау, экскурсанттардың дербес жұмысындағы белсенділікті арттыру білікті мамандардың қолынан ғана келетін дүние.

Көрсетілімнің экскурсия барысында өзіндік міндеттері бар екендігі де белгілі. Олар: экскурсанттар алдында тұрған экскурсиялық нысанды көрсету; орны бар да, өзі жоқ (қираған) нысанды (фотосуреті немесе сызбасы бойынша ғана сақталған) сипаттау; сол жерде орын алған тарихи оқиғаны ойда қалпына келтіріп, көрсету; тарихи тұлғаның (жазушы, суретші, қолбасшы) қызметін баяндау; нысанның бастапқы кездегі құрылысы (құрылымы, нобайы) қалай болғандығын түсіндіру.

Архитектуралық нысандарды көрсетудің өзіндік ерекшеліктері бар. Мысалы, архитектуралық кешенді көрсеткен кезде оның фасадына тым жақындаудың керегі жоқ, себебі бұл кезде нысанның архитектуралық келбеті толық ашыла қоймайды. Ескерткішке ең алдымен, бір қырынан (бүйірінен) келіп, оның алдын қиғаштай кесіп орналасқан дұрыс. Сол кезде нысанның үш жағы (ұзындығы, биіктігі, ендігі) көрініп, оның архитектуралық ансамбльдері ашыла түседі.

Сондай-ақ, Түркістан қаласындағы Қожа Ахмет Ясауи кесенесін көрсеткен кезде күн сәулелерінің түсуін ескерген жөн. Себебі фотоаппаратпен суретке түскен кезде кесененің сымбатты нобайы дұрыс нүкте таңдамаған жағдайда бұлыңғыр болып қалуы мүмкін. Ескерткішті тамашалаған кезде экскурсанттар алдымен нысанды айнала бір көріп шығып, содан кейін барып ішіне кіргені абзал.

Көрсетілім бірнеше сатылардан тұрады. Олардың үлгісі:

Бірінші саты	«Алдарыңызда тұрған...» деген сөздерден кейін экскурсанттар жалпылама түрде нысанға көз тастайды	Отырар мемлекеттік археологиялық қорық-музейі жанындағы «Қазақ қайығының» сыртқы келбеті игеріледі
Екінші саты	Ескерткішті экскурсанттар мұқият қарай бастайды	Нысанның әңгіме-баяннан кейінгі ерекшеліктері назарға түседі
Үшінші саты	Экскурсия жүргізуші талдауынан кейін нысанды қайта қарау	Нысанның жекелеген бөліктері мен бөлшектері назарға ілігеді
Төртінші саты	Экскурсанттардың нысандарды дербес көруі. Орны мен тұрған жері есте сақталынады.	Нысан мен оның орналасқан жері есте сақталынып қалады.
Бесінші саты	Көрген мен экскурсия жүргізушіден естігендер түю	Тақырып бойынша естіген дүниелер туралы қорытынды жасалады
Алтыншы саты	Экскурсанттардың нысанға соңғы рет қарауы	Экскурсанттар нысан туралы өз ойларының дұрыстығына сенеді

ЭКСКУРСИЯ ЖҮРГІЗУШІНІҢ НҰСҚАУЛАРЫ

Нысанды көрсетпес бұрын оның атауы мен орналасқан жерін қысқаша таныстыру.

Экскурсанттардың назарын маңызды бөлшекке аудару: «Мына белгіге назар аударыңыздар».

Көрсету бағытын нақтылау: қай тұстан қарау, қай бөлшекті салыстыру керегін айту.

Ақпаратты жүйелі жеткізу: алдымен жалпы көрініс, кейін жеке бөлшектер.

Топтың қозғалысы мен қауіпсіздігін бақылап, сұрақтарға жауап беру.

Соңында негізгі ойды қорытындылап, нысанның маңызын атап өту.

КӨРНЕКІЛІК ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ

1.Фотосурет пен тарихи сурет нысанның бұрынғы және қазіргі көрінісін салыстыруға көмектеседі.

Карта мен сызба нысанның орналасуын, бағытын және құрылымын түсіндіреді.

Макет пен модель күрделі құрылысты көлемді түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Құжаттар мен архивтік материалдар баяндалған деректің тарихи негізін толықтырады.

Аудио және бейнежазба оқиғаның атмосферасын сезінуге, ақпаратты жақсы қабылдауға ықпал етеді.

Маңызды қағида: көрнекілік экскурсия жүргізушінің әңгімесін қайталамай, оны толықтыруы керек.

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ

1.Көрсетілім мәні не?
2.Көрсетілімнің негізгі бөліктері қандай?
3.Нысанды көрсету дегеніміз не?
4.Көрсетілім сатыларын сипаттаңыз
5.Экскурсия жүргізуші нұсқауларының рөлі қандай?